

Datace závěti z historické perspektivy*

The Date of a Testament from a Historical Perspective

Pavel Salák jr.**

Abstrakt

Text se zabývá otázkou, zda datum u závěti by mělo být jeho obligatorní, nebo fakultativní náležitostí. Tuto otázku ve vztahu k OZ 2012 zkoumá z pohledu historického, kdy srovnává starší platnou právní úpravu na našem území, zároveň však ale poukazuje na její inspirační zdroje, zejména právo německé, rakouské, polské a uberské. Rovněž se zabývá některými otázkami, jež plynou z toho, jak je požadavek na dataci závěti v právní právé kodifikován, zejména jako podobu může ona datace mít.

Klíčová slova

Závět; datace; BGB; ALR; KC; ABGB; ObčZ 2012.

Abstract

The text deals with the question whether the date of a testament should be obligatory or facultative requirement. It examines this question in relation to Czech CC 2012, where it compares antecedent legislation in our territory. Simultaneously it points out its inspirational sources, above all German, Austrian, Polish and Hungarian law. Moreover, it deals with questions resulting from the fact how is the requirement of dating of the testament just legally codified, primarily in what kind of form can the date be.

Keywords

Testament; Date; BGB; ALR; KC; ABGB; Czech Civil Code 2012.

Úvod

Právní úprava datace závěti v ustanovení § 1494 odst. 1 OZ 2012 svou povahou vyvolala řadu různých názorů nejen v odborném tisku,¹ ale i jednotlivé komentáře zaujaly k této otázce různá stanoviska. Přestože převládající názor² je takový, že datace je v zásadě fakultativním údajem a pouze v několika, resp. dvou konkrétních situacích je vyžadováno uvedení data, má-li být testamentu zachována jeho platnost, vyskytl se zde v jednom

* Tento text je výstupem z Grantu GA17-23288S, „Autonomie vůle zůstavitele – historická a komparativní východiska a jejich uplatnění při aplikaci Nového občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.)“.

** Doc. JUDr. Pavel Salák jr., Ph.D., Katedra dějin státu a práva, Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno / Department of the History of the State and Law, Faculty of Law, Masaryk University, Brno, Czech Republic / E-mail: pavel.salak@email.cz / ORCID: 0000-0001-7848-7902

1 Např. HORÁK, O., K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad notam*, 2017, č. 6, s. 10–11.

2 Z komentářů nejobsáhlejší argumentace viz MUŽIČKA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1473–1475; stručně, nicméně podobně ŠEŠINA-WAWERKA. In: ŠVESTKA, J., J. DVOŘÁK a J. FIALA. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 75.

z komentářů názor, že datum je obligatorní náležitostí závěti ve všech situacích.³ Přestože se zdá, že jde o otázku poměrně nepatrnou, její důsledky mohou být dalekosáhlé – nic menšího, než neplatnost poslední vůle zůstavitele. Celá otázka datace závěti byla před nedávnem rozebrána poměrně detailně v článku D. Němcové,⁴ s jejímiž závěry se autor plně ztotožňuje. Cílem následujících řádků není tedy polemika s tímto článkem, nýbrž snaha o jeho doplnění o historické souvislosti.

Sama geneze ustanovení § 1494 odst. 1 OZ 2012, nebo přesněji otázka datace závěti v ustanoveních OZ 2012 ukazuje na rozdílné historické úpravy a inspirační zdroje, ať již domácí, nebo zahraniční, které na podobu příslušného ustanovení zákona měly přímo či nepřímo vliv.

Bohužel, sama důvodová zpráva k ustanovení § 1494 nic nenapoví, jelikož v ní není o datu ani zmínky. Zato je možno nalézt zmínku na zcela jiném místě, a to u § 1532 OZ 2012. Důvodem je, že znění ustanovení § 1494 odst. 1 je de facto produkt legislativního procesu. Původně byla totiž o datu řeč v ustanovení týkajícím se písemné formy závěti (§ 1532 OZ 2012, původně § 1502 návrhu),⁵ z jehož finální podoby však datace zcela vypadla. Konsolidovaný text důvodové zprávy však na tuto skutečnost nezareagoval a tak je možno se právě zde dočíst: „Ustanovení § 1532 je společné pro všechny formy závěti. Přejímá se tu stávající díkce § 476 odst. 2 dnešního obč. z., přestože tradiční úprava chápala náležitost datace podpisu (stejně jako uvedení místa podpisu) jen jako nepodstatnou náležitost posledního pořizení.“⁶ Tento text odpovídá původnímu znění § 1532, dle kterého pod sankcí neplatnosti bylo požadováno, aby bylo „nepochybné, který den, měsíc a rok byla závěť pořizena“.⁷ Je třeba říci, že tento „překlep“ není jediným místem, kde znění konsolidované verze důvodové

3 FIALA a BEEROVÁ. In: FIALA, R., L. DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník: komentář IV., Dědické právo (§ 1475–1720)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 94, m. č. 16.

4 NĚMCOVÁ, D. Závět' a její datace. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 4, s. 717–737. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-8. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/6769>

5 D. Němcová v souvislosti s tím hovoří o „§ 1522 původního vládního návrhu“, viz NĚMCOVÁ, D. Závět' a její datace. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 4, s. 726. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-8. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/6769>; Číslo § 1502 vychází z podoby návrhu odeslaného do Legislativní rady vlády (duben 2011) viz *Další verze občanského zákoníku* [online]. 2012 [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu>

6 *Důvodová zpráva k OZ 2012 (konsolidovaná verze) ze dne 3. 2. 2012* [online]. 2012 [cit. 12. 1. 2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/tinymce-storage/files/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

Zde též starší verze textů zákonů a důvodových zpráv dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/home/zakony-a-stanoviska/texty-zakonu>

7 § 1502 *Písemná forma závěti*

Byla-li závěť pořizena v písemné formě, musí být nepochybné, který den, měsíc a rok byla pořizena, jinak je neplatná.

Již zmíněný § 1502 návrhu předloženého Legislativní radě vlády v dubnu 2011, původně § 1391 osnovy zákona, viz ELIÁŠ, K. a B. HAVEL. *Osnova občanského zákoníku, osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2009, s. 124.

zprávy není v souladu se změnami, jež nastaly v legislativním procesu. Není zde tedy možno hovořit o úmyslu zákonodárce, ale jde jen o přehlédnutí.⁸

Jak je ze zmínky důvodové zprávy patrné, inspiračním zdrojem pro problematiku datace byl původně OZ 1964, který datum vyžadoval jako obligatorní náležitost poslední vůle. Naopak na webu, jenž byl právě pro seznámení veřejnosti se zákonem zřízen, se prezentuje, že „podle úpravy NOZ (OZ 2012 – pozn. autor) již není datování závěti podstatnou náležitostí závěti“.⁹ Z toho se zdá, že datum není potřeba v závěti uvést, což by ostatně odpovídalo i hlavnímu inspiračnímu zdroji úpravy dědického práva v OZ 2012 – rakouskému ABGB. Znění § 1494 odst. 1 OZ 2012 však o této skutečnosti nesvědčí: „Není-li zřejmé, který den, měsíc a rok byla závěť pořizena a pořídil-li zůstavitel více závětí, které si odporují nebo závisí-li jinak právní účinky závěti na určení doby jejího pořizení, je závěť neplatná.“

Z textu tohoto ustanovení je tedy patrné, že zákon nepřiklonil ani k jedné z těchto koncepcí, ale zůstal „na půli cesty“ mezi nimi. Odchýlil se od striktního požadavku OZ 1964 na obligatornost data, ale zároveň se nepřiklonil plně k fakultativnosti data dle ABGB. Důvody, proč se tak stalo, se můžeme jen domýšlet, jelikož důvodová zpráva nám na to odpověď nedá, byť si jí lze snadno domyslet. V obou situacích, kde § 1494 OZ 2012 vyžaduje datum pod hrozbou neplatnosti, hrozí nejistota stran skutečné poslední vůle zůstavitele. Základní slabinou závěti totiž je fakt, že jakékoliv nejasnosti, jež jí mohou provázet, již zůstavitel jaksí neobjasní, jelikož je po smrti. I tato skutečnost historicky vedla k tomu, že závěť měla být úkonem solemním, velmi formálním, aby byla zaručena skutečně vážná vůle zůstavitele. Největší riziko neplatnosti přitom vystupuje zejména v případě, kdy jde o závěť holografní, ale i u allografní, v situaci, kdy zůstavitel nevyužije služeb notáře, jež by dodal patřičné právnické know-how.

Význam datace u závěti je dán regulí, jíž dalo do vínku současnému právu právo římské, výrokem pávníka Ulpiana (Dig. 34. 4. 4 Ulpianus 33 ad sab.): „... *ambulatoria enim est voluntas defuncti usque ad vitae supremum exitum.*“ Dle této regule mohl zůstavitel svou vůli měnit libovolně až do své smrti, přičemž vždy každá pozdější závěť rušila závěť předchozí. I kdyby nebyla pořizena jiná závěť, může mít datum význam v případě, že by bylo třeba zjistit, zda zůstavitel byl způsobilý závěť pořádit.¹⁰

⁸ Právě tento text důvodové zprávy se někteří pokoušeli využít jako argumentu, proč by datum mělo být obligatorní součástí všech závětí, viz FIALA a BEEROVÁ. In: FIALA, R., L. DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník: komentář IV., Dědické právo (§ 1475–1720)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 94. Naopak Petrov a kol. tuto argumentaci ve prospěch obligatornosti datace odmítl, viz MUŽIKÁŘ In: PETROV, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C. H. Beck, 2017, s. 1475.

⁹ *Dědické právo – konkrétní změny, Závěť* [online]. 2012 [cit. 25. 1. 2018]. Dostupné z: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/dedicke-pravo/konkretni-zmeny/zavet>

¹⁰ To je ostatně jeden z hlavních argumentů, proč by mělo být datum u závěti vždy. Viz FIALA a BEEROVÁ. In: FIALA, R., L. DRÁPAL a kol. *Občanský zákoník: komentář IV., Dědické právo (§ 1475–1720)*. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 93.

1 Římské právo a datace

Ačkoliv římské právo položilo základy drtivé většiny institutů moderního dědického práva, o čemž by neměl ani ten největší praktik pochybovat, faktem je, že v otázce datace římské právo moderní době mnoho nedalo. Proč tomu tak bylo, se můžeme jen domnívat. Důvodů bezesporu bude více, na druhou stranu lze obecně říci, že závěť byla také formálním úkonem, nicméně pojetí oné formálnosti bylo dosti odlišné. Ostatně ten druh závěti, se kterým je otázka datace nejvíce řešena, tj. závěť holografní, vznikl až v době poklasické¹¹ a do své kodifikace holografní závěť nezařadil ani císař Justinian,¹² takže z hlediska římského práva je ve své podstatě dosti marginálním druhem. Ještě více s podivem však z hlediska moderní doby může být, že původně nebyl obligatorní náležitostí ani podpis (resp. pečeť) zůstavitele. Jen skutečnost, že text byl napsán vlastní rukou, obecně postačoval pro to, aby byl brán jako autograf.¹³ Konec konců, pro římské právo bylo typické – a to platí i pro závěť – spíše jednání ústní než písemné. V otázce, zda mohla či nemohla vzniknout nejistota o tom, která závěť je novější, může své napovědět i fakt, že závěť v zásadě vyžadovala přítomnost alespoň sedmi svědků.¹⁴ Vezme-li se v potaz tento počet, nároky, které byly kladeny na *testamenti factio* svědků a fakt, že zpravidla šlo o osoby, ke kterým měl zůstavitel důvěru, lze předpokládat, že svědecký okruh u obou (či obecně více) jeho závětí byl zcela, nebo alespoň z části stejný, a tak by bylo možno se data té které jistě na základě svědectví dopátrat. Ostatně případné neposkytnutí svědectví bylo sankcionováno infamií.

Jen pro určité doplnění je možno zmínit domácí kodifikaci městského práva. Římským právem do značné míry inspirovaná Práva městská království českého Pavla Kristiána

11 Stalo se tak konstitucí císaře Valentiniána III. r. 446 v Ravenně. DAJCZAK, W., T. GIARO, F. LONGCHAMPS DE BÉRIER a P. DOSTALÍK. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 91; K holografní závěti v římském právu srovněj podrobněji (včetně citace dané konstituce) KURYŁOWICZ, M. *Testamentum holographum*. *Krytyka Prawa*, 2015, roč. 7, č. 1, s. 219–227. Dostupné z: <http://www.krytykaprawa.pl/api/files/view/59482.pdf>

12 Tato závěť byla možná pouze mezi rodiči a dětmi (jako dědici) – tzv. *testamentum parentum (parentis) inter liberos*, srovněj HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém římského práva soukromého*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, s. 999–1000.

13 Požadavek podpisu se objevil nejprve v právu trestním jako důkaz proti falšování (SC Libonianum 16 n. l.), jako povinná součást závěti byl požadován až od r. 439 n. l. konstitucí císařů Theodosia II. a Valentiniána III., pro justiniánské právo byl tento požadavek zaveden až novelou 107. DAJCZAK, W., T. GIARO, F. LONGCHAMPS DE BÉRIER a P. DOSTALÍK. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 88, 92. Pokud byla závěť psána vlastní rukou, nebylo dle konstituce z r. 439 n. l. třeba podpisu zůstavitele, ale toliko podpisu svědků. HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém římského práva soukromého*. 4. vyd. Praha: J. Otto, 1910, s. 999.

14 Tento požadavek měl i testament justiniánský, zvaný *tripertitum* – vyžadoval *unitas actu* (dle práva civilního), sedm pečeti (dle vzoru práva praetorského) a zřízení v přítomnosti oněch svědků, jež podepíší (dle vzoru práva císařského). DAJCZAK, W., T. GIARO, F. LONGCHAMPS DE BÉRIER a P. DOSTALÍK. *Právo římské. Základy soukromého práva*. Olomouc: Iuridicum Olomoucense, 2013, s. 92.

z Koldína v článku D. LV./ III. stručně konstatují: „... a pečeti ani dátum při témž kšaftu by se nenacházelo: tehdy, když toliko vlastní ruka jest kšaftujícího, za pořádný přijat býti má.“¹⁵

2 Domácí právní úprava od 19. stol. do r. 1950

Jak D. Němcová správně uvádí, ABGB znalo dataci jen jako fakultativní náležitost, kdy text § 578 ABGB dříve – a stejně tak i dnes – uvedení dne, měsíce a roku pouze doporučoval,¹⁶ naopak právo platné na Slovensku mělo dataci za obligatorní.¹⁷ Jak však vyplývá z již zmíněného textu O. Horáka, cesta k datu jako fakultativní náležitosti nebyla v ABGB přímá.¹⁸ Právě haličský zákoník totiž požadoval, aby v závěti datum uvedeno bylo. Byť dnešním pohledem je poněkud zvláštní, že hovořil toliko o dni a roku.¹⁹ Toto ustanovení tím však ukazuje na dvě skutečnosti – předně na velký inspirační zdroj Martiniho, pruský ALR.²⁰ Skutečnost, že je zmíněn jen den a rok, a nikoliv měsíc, pak odkazuje nejspíše na způsob určování data dle křesťanského kalendáře na základě pevných a pohyblivých svátků,²¹ jak bylo poměrně obvyklé ve středověku či raném novověku. Teprve Zeillerovo ABGB upustilo od obligatorního data (byť hovoří o dni, měsíci a roku), což lze považovat za přínos osvícenské doby a liberálního (ve svém původním, nikoliv současném významu) duchu zákona.²² Pokud jde o slovenskou, nebo přesněji převzatou uherskou úpravu, tak tato byla kodifikována v zákonném článku XVI/1876. Je otázkou, zda zde byla inspirace postavena na tradičním uherském právu, nebo šlo, jako i v případech jiných zákonů v 2. pol. 19. stol., o cílenou inspiraci právem německým „na truc“ rakouskému.²³

15 Text viz KRISTIÁN Z KOLDÍNA a J. JIREČEK (ed.). *Práva městská království českého a markrabství moravského: spolu s krátkou jich summu.* 5. vyd. Praha: Nákladem Spolku českých právníků „Všehrd“, 1876.

16 NĚMCOVÁ, D. Závět' a její datace. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 4, s. 718–719. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-8. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6769>

17 NĚMCOVÁ, D. Závět' a její datace. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 4, s. 719, poz. č. 5 s odkazem na příslušnou pasáž o slovenském právu v komentáři Rouček-Sedláček. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-8. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cpvp/article/view/6769>

18 HORÁK, O. K. A. Martini a první moderní úprava dědického práva. Ke 220. výročí (západo)haličského občanského zákoníku. *Ad notam*, 2017, č. 6, s. 10.

19 § 373 GBGB: „Wer schriftlich und ohne Zeugen testiert will, der muß das Testament oder Codicill eigenhändig schreiben, den Tag, das Jahr, den Ort seines gegenwärtigen Aufenthaltes darunter setzen, sich mit seinem Vor- und Geschlechtsnamen untezeichnen, und sein Petschast, Siegel oder anderes Zeichen beidrücken.“

20 Viz § 162 ALR, který používal jen opačné pořadí – nejprve rok a následně den.

21 Např. „...dáno v úterý po sv. Martinu roku 1789...“.

22 Tohoto liberálního duchu se výslovně dovolává Zeiller např. když argumentuje, proč je v ABGB možno kombinovat více delačních důvodů. V případě datace o tom nijak nehovoří, spíše konstatuje, že je vhodné jej uvést. V komentáři k § 578 naopak obhájí důvody pro vlastnoruční závět' (pro připomenutí, předobraz ALR jí neuznával), mimo jiné tím, že zůstavitel chce často obsah závěti nechat v utajení. von ZEILLER, F. *Commentar über das allgemeine bürgerliche Gesetzbuch für die gesammten Deutschen Erbländer der Oesterreichischen Monarchie. II. díl. 8. hlava.* Wien: Geistingers Verlagshandlung, 1812, s. 384–385, 452–453.

23 Tuto skutečnost Švecová nezmiňuje a v tomto případě tomu tak nejspíš nebylo, nicméně u řady zákonů z 2. pol. 19. stol. tomu tak bylo. K uherskému dědickému právu srovnaj více ŠVECOVÁ, A. *Formálno-právna stránka zriadenia úkonov posledného poriadku na Slovensku do roku 1950.* Bratislava: Veda, 2010.

Drahomíra Němcová jistě správně hovořila o právu platném na území našeho státu (resp. Československa), nicméně je vhodné zmínit, jak se k této otázce stavely meziválečné rekodifikační snahy. Již ve dvacátých letech, když byly zahájeny práce na rekodifikaci občanského práva, tak ekvivalent § 578 ABGB navržený subkomitétém pro dědické právo obsahoval požadavek na obligatorní uvedení data a místa sepsání závěti. Dle důvodové zprávy „*ve shodě s právem uherským proto komise navrhuje obligatornost datování...*“²⁴ Za povšimnutí stojí, že zmíněný zákonný článek používal termín „*időpont*“, přičemž tento výraz lze přeložit jako datum či určitý časový okamžik.²⁵ Návrh subkomitétu byl pak v této podobě: „*opatří písemnost vlastnoručně udáním místa, dne, měsíce a roku sepsání...*“²⁶ Ve skutečnosti spíše než zněním uherského práva byla slova návrhu nejspíš inspirována právě zněním § 578 ABGB, byť překlopeným do obligatorní náležitosti.

Návrh subkomitétu již ale byl superrevizí opuštěn. Proto jak Osnova 1931, tak i Osnova 1937 v důvodové zprávě, která je v obou případech stejná, měly o dataci jen stručnou zmínku, kdy k „*doporučení občanského zákoníka co do datování se připojuje podle návrhu subkomitétu i doporučení co do sešití volných listů posledního pořizení.*“²⁷ Podobně jako v případě data, i v případě požadavku spojení několika listů (či podpisu každého z nich), jež byl v návrhu subkomitétu obligatorním požadavkem, superrevize přehoupla do roviny doporučení. Postoj superrevize je zde patrný snad jen do té míry, že se rozhodl, jako i v řadě jiných situací, vrátit se k osvědčenému právu dosavadnímu – tedy k ABGB. Přestože v souvislosti s tímto paragrafem o tom výslovně řeč není, je patrné z jiných zmínek, že cílem superrevize bylo držet se co nejvíce právě ABGB.²⁸

3 Datace v Německu

Poněkud jiná situace, než v Rakousku, byla v Německu. Drahomíra Němcová správně uvádí, že datum je dle BGB součástí závěti, v poznámce pod čarou však doplňuje, že když na listině není datum uvedeno, či je uvedeno nesprávně, samo o sobě toto nevede k neplatnosti závěti.²⁹ Jak plyne z § 2247 BGB, je uvedení datace tzv. „*Soll-Vorschrift*“:

24 SVOBODA, E. (referent). *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 21.

25 Je však pravda, že uherské soudy vykládaly termín „*időpont*“ tak, že by měl být uveden den, měsíc a rok (resp. v maďarském pojetí rok, měsíc a den), např. 1892. augusztus 5., za tento poznatek děkuji prof. Sárýmu.

26 SVOBODA, E. (referent). *Dědické právo. Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníka pro Československou republiku*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1924, s. 20.

27 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský. Návrh superrevisní komise. Díl I. (Text zákona), Díl II. (Důvodová zpráva)*. Praha: Ministerstvo spravedlnosti, 1931, s. 163; *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. (Důvodová zpráva)*. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 289.

28 Viz důvodová zpráva v úvodu k hlavě 15. *Sněmovní tisk 844. Vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. (Důvodová zpráva)*. Praha: Státní tiskárna, 1937, s. 285.

29 NĚMCOVÁ, D. Závět' a její datace. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2017, č. 4, s. 728, pozn. 49. DOI: 10.5817/CPVP2017-4-8. Dostupné z: <https://journals.muni.cz/cvpv/article/view/6769>

Jde o náležitost sice předepsanou, avšak jako doporučený postup, nikoliv jako nutnou povinnost (tzv. *Muss-Vorschrift*). Právě proto nedodržení takového ustanovení nevede k neplatnosti. Bližší pohled na podobu uvedeného paragrafu ukazuje, že historie datace je v Německu poněkud složitější.

Původní znění § 2247 BGB totiž stanovovalo, že nezletilí a negramotní nemohou pořídit závět' dle ustanovení § 2231 odst. 2 BGB. Právě ustanovení § 2231 BGB, které hovoří o druhých závětí obecně, v původním znění obsahovalo náležitosti vlastnoručního testamentu.³⁰ Původní znění § 2231 BGB v ustanovení odst. 2 znělo: „*Ein Testament kann in ordentlicher Form errichtet werden... durch eine von dem Erblasser unter Angabe des Ortes und Tages eigenhändig geschriebene und unterschriebene Erklärung.*“ Tedy, že závět' je možno také pořídit skrze projevení vůle, jež bude zůstavitelem pod uložením místa a dne vlastnoručně napsáno a podepsáno.

Vlastnoruční závět' tedy musela být nejen napsána a podepsána vlastní rukou, ale musela krom toho obsahovat také místo a datum svého sepsání. Ačkoliv ani zde není výslovně uveden měsíc a dokonce ani rok, tak oním dnem se rozumí datum, kdy byla závět' pořízena.³¹ Podmínky tedy byly v zásadě totožné, jako v právu uherském, jak bylo již výše zmíněno – obligatorní datace a lokace pořízení závětí. Důvody tohoto pojetí spočívaly v tom, že v německé právní tradici nebyla vlastnoručně sepsaná závět' považovaná za preferovanou³² a naopak preferována byla vůle pořízená před notářem, nebo přesněji obecně vůle projevená veřejně.

Je-li řeč o nedůvěře k vlastnoruční formě závětí v německé tradici, stojí za zmínku i jeden detail, jež se může zdát zdánlivě nepatrný. Z citovaného textu § 2231 odst. 2 BGB v původním znění vyplývá, že datum a místo bylo intaktní součástí závětí, a proto muselo i ono datum a místo být uvedeno ve formě vlastnoruční. Přestože nám se tato skutečnost zdá jako prakticky samozřejmá, je třeba vycházet i z dobových reálií, kdy jednotlivé osoby, či instituce (zejména hotely) měly své hlavičkové papíry, pochopitelně s uvedením adresy. Na tuto skutečnost doplatila dlouhá řada zůstavitelů, kteří pro sepsání své závětí využili právě těchto hlavičkových papírů. A jelikož na nich již bylo místo, kde závět' pořizují, předtištěno, nepovažovali ho za potřebné napsat vlastnoručně. To však

³⁰ V současném znění stran těchto náležitostí pouze odkazuje na § 2247 BGB.

³¹ HERZFELDER, Felix. *J. von Staudinger's Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuche und dem Einführungsgesetze. V. Band, Erbrecht.* 2. přeprac. vyd.. München: J. Schweitzer Verlag, 1906, s. 528 a násl. (Dále citováno dle německého usu jako STAUDINGER, 2. vyd. a příslušná pasáž).

³² Ostatně byl-li výše citován § 163 ALR, tak tento paragraf pojednával toliko o kodicilu, závět' musela být vždy v úřední formě. Nebyl ani v původním návrhu BGB. Svou roli zde možná sehrál i fakt, že pandektisté, kteří se na jeho tvorbě podíleli, vycházeli z práva justiniánského. A jak již bylo zmíněno, justiniánská kodifikace holograf neznala. Viz HELLER, Hans-Detlef. *Die Zivilrechtsgesetzgebung im Dritten Reich: die deutsche bürgerlich-rechtliche Gesetzgebung unter der Herrschaft des Nationalsozialismus. Anspruch und Wirklichkeit.* Münster: MV Wissenschaft, 2015, s. 299, 300.

následně vedlo ke zneplatnění jejich poslední vůle.³³ Ostatně, i závěť A. Hitlera, pořízená zjara 1938, byla neplatná právě z důvodu, že místo bylo předtištěno na papíře a nikoliv napsáno vlastnoručně.³⁴ V 1. pol. 20. stol. se udává, že kolem 30 % holografních závětí se stávalo v důsledku nedodržení této formy neplatnými.³⁵

Byť v mnoha případech bylo problémem právě ono místo, svou roli na těchto počtech hrálo i uvedení data. Jako příklad je možno vzít závěť jistého obchodníka s hudebninami, který ji na úvod datoval „30. 3. 29“ a u podpisu pak „31. 3. 25“ I z okolnosti, že v závěti byla zmíněna firma, která vznikla až v květnu 1925 a jako provdaná uváděna dcera, jejíž svatba se konala v červnu 1925, bylo jasné, že „25“ bylo pouhým upsáním. Názor Vrchního zemského soudu ve Stuttgartu byl však odlišný, závěť byla shledána neplatnou.³⁶ Problém, který však byl nakonec vyřešen ve prospěch závěti, vznikl i v případě, kdy zůstavitelka, která ve věku šedesáti sedmi let zemřela v r. 1904, svou závěť datovala „Drážďany, 12. 4. 1804“.³⁷ Na tomto případě bylo pikantní to, že zde byly činěny problémy s chybným uvedením století, ačkoliv bylo zjevné, že šlo o přepsání. Na druhou stranu, pokud bylo datum uvedeno pouze dvojcíslím roku a desetiletí, dle komentářů takovéto datování bylo přípustné,³⁸ a to i přesto, že datum „12. 4. 04“ by odpovídalo jak roku 1904, tak i roku 1804.³⁹

Změna nastala až po anšlusu Rakouska r. 1938.⁴⁰ Změna dědického práva sice byla připravována již dříve, nicméně právě anšlusem se rozdíl mezi rakouským a německým právem stal v praxi problematickým.⁴¹ Není bez zajímavosti, že zatímco stanovisko

33 Řada příkladů viz Von HIPPEL, F. *Formalismus und Rechtsdogmatik: dargestellt am Beispiel der „Errichtung“ des zeugenlosen Schrifttestaments (eingenbändiges Testament; testament olographe)*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1935, s. 20, 21, ale i na jiných místech téže publikace.

34 HELLER, H. D. *Die Zivilrechtsgesetzgebung im Dritten Reich: die deutsche bürgerlich-rechtliche Gesetzgebung unter der Herrschaft des Nationalsozialismus. Anspruch und Wirklichkeit*. Münster: MV Wissenschaft, 2015, s. 301.

35 To uvádí v závěru své studie i J. F. Stagl, viz STAGL, J. F. Das „testamentum militare“ in seiner Eigenschaft als „ius singulare“. In: *Rev. estud. hist.-juríd* [online]. Valparaíso, 2014, roč. 36, s. 129–157 [cit. 10. 6. 2015]. Dostupné z: http://www.scielo.cl/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0716-4552014000100004&lng=es&nrm=iso

36 Von HIPPEL, F. *Formalismus und Rechtsdogmatik: dargestellt am Beispiel der „Errichtung“ des zeugenlosen Schrifttestaments (eingenbändiges Testament; testament olographe)*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1935, s. 46.

37 *Ibid.*, s. 50.

38 STAUDINGER 2. i 9. vyd. (§ 1231 V C4).

39 Von HIPPEL, F. *Formalismus und Rechtsdogmatik: dargestellt am Beispiel der „Errichtung“ des zeugenlosen Schrifttestaments (eingenbändiges Testament; testament olographe)*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1935, s. 50–51.

40 Ostatně *Gesetz über die Errichtung von Testamenten und Erbverträgen* (RGBl. I 1938, s. 973.) byl prvním zákonem přijatým na novém území Velkoněmecké říše, jež vznikla právě anšlusem. Dostupné z: http://www.ns-quellen.at/gesetz_anzeigen_detail.php?gesetz_id=39510 & action=B_Read [cit. 25. 1. 2018].

41 Na rozdíl od úpravy rodinného práva byly změny v právu dědickém relativně nepatrné a neodrážely se v nich tolik národně-socialistický charakter – i tento deficit byl důvodem několika přepracování. HELLER, Hans-Detlef. *Die Zivilrechtsgesetzgebung im Dritten Reich: die deutsche bürgerlich-rechtliche Gesetzgebung unter der Herrschaft des Nationalsozialismus. Anspruch und Wirklichkeit*. Münster: MV Wissenschaft, 2015, s. 302 a násl.

ministerstva vnitra, ministerstva kultu, ale i SS-Reichsführera Himmlera bylo ve vztahu k vlastnoruční závěti skeptické, návrh zákona obsahoval u příslušného paragrafu, který obligatorní požadavek data a místa měnil na již zmíněný „*Soll-Vorschrift*“, zmínku o tom, že jde o „*Führerswunsch*“.⁴²

4 Domácí vývoj po r. 1948

Změna politických poměrů se v letech 1949-1950 odrazila i v nové kodifikaci občanského práva (OZ 1950), jejíž návaznost na ABGB či na meziválečné rekodifikační snahy byla dosti slabá.⁴³ Hlavním důvodem, proč se ještě zdá, že OZ 1950 zachovává kontinuitu, byl fakt, že OZ 1964 byl naprostou diskontinuitou, a velkým excesem i vůči občanským zákoníkům většiny ostatních zemí východního bloku.

Z hlediska otázky datace závěti OZ 1950 a po něm i OZ 1964 ve všech svých zněních jasně stanovily, že datum je obligatorní součástí závěti. Ačkoliv i v tomto případě se oficiálně argumentovalo inspirací právem sovětským, zdá se spíše, že zde inspirace vycházela z již zmíněné uherské právní tradice, jež platila na Slovensku. Právní úprava závěti v OZ 1950 počítala s tím, že ze závěti musí být patrný den, měsíc a rok, kdy byla sepsána (§ 541 OZ 1950). Pohled do důvodové zprávy ukazuje, že ačkoliv šlo o jisté zpřísnění, jelikož datum se stalo obligatorní náležitostí závěti, de facto šlo i o určité ulehčení, protože důvodová zpráva k § 541 OZ 1950 výslovně uváděla: „*Od dalších formalit, totiž od udání místa, kdy byla závěť sepsána, bylo upuštěno, neboť k zamezení sporů stačí, bude-li v závěti přesné datum.*“⁴⁴

Na toto ustanovení následující OZ 1964 (v původním znění) navázal tím, že v § 476 odst. 2 byl požadavek obligatorního datování slovy: „*K platnosti závěti napsané vlastní rukou je třeba, aby ji zřizovatel podepsal a uvedl v ní den, měsíc a rok, kdy ji podepsal.*“ Novela č. 509/1991 Sb. tento požadavek datace rozšířila na každou závěť, což byla reakce na možnost zřídit závěť nejen holografní a v podobě notářského zápisu, ale i v podobě alografní.

Ze znění ustanovení je patrné, že již nebylo rozhodující datum sepsání, nýbrž datum podepsání závěti. Šlo o reakci na skutečnost, že pro vytváření závěti nebyl kladen požadavek *unitas actu* a tedy mohla vznikat klidně delší doba. Ačkoliv nebylo zákonem výslovně řečeno, že podpis má být učiněn na konci závěti, již ze samotného slova podpis to tak vyplývá a tedy bylo správně dovozeno, že podpisem je vytváření závěti ukončeno a proto datum podpisu je pro datování závěti rozhodující.

Mnohem větší význam má však jiná, zdánlivě drobná změna. Datum totiž podle OZ 1964 nemuselo být již jen „patrné“, ale muselo být v závěti „uvedeno“. Jedna věc je však znění

⁴² HELLER, H.D., *Die Zivilrechtsgesetzgebung im Dritten Reich: die deutsche bürgerlich-rechtliche Gesetzgebung unter der Herrschaft des Nationalsozialismus. Anspruch und Wirklichkeit*. Münster: MV Wissenschaft, 2015r, s. 303.

⁴³ Ačkoliv o tom hlavní autor kodifikace akademik Knapp hovoří ve svých pamětech, archivní materiály, o nichž se v době sepisování paměti domníval, že se nedochovaly, svědčí o něčem jiném. Za tento poznatek děkuji prof. Kuklíkovi.

⁴⁴ Viz důvodová zpráva k § 541 OZ1950. *Občanský zákoník*. Praha: Orbis. 1950, s. 304.

zákona a druhou pak výklad daného ustanovení a judikatura. Při vědom skutečnosti, že závěť sice byla v OZ 1950 a OZ 1964 upravena, nicméně rozhodně nebyla preferovaným způsobem dědění, tedy i výklad zmiňovaného ustanovení vedl k tomu, aby vůle zůstavitele byla vykládána spíše restriktivně.

Měl-li být v závěti uveden den, měsíc a rok podpisu, trvala právní věda na tom, že musela závěť obsahovat uvedení dne, měsíce a roku. I po změně politických poměrů v r. 1989 akademický komentář k občanskému zákoníku konstatuje, že „*způsob, jak bude datum uvedeno v závěti, není předepsán*“ a dále dává „velký“ výběr v tom, že datum může být uvedeno buď slovně, nebo jen čísly, případně kombinací čísel a slov. Podobně jako u BGB se uznávala i zkrácená podoba letopočtu – tj. bez uvedení tisíciletí a století. Vždy však musel být uveden den (v měsíci), měsíc a rok. Jakékoliv jiné uvedení data, byť by bylo datum zjistitelné, by vedlo k neplatnosti závěti jako takové. Bylo tak vyloučeno ustanovení data odkazem na výročí svých narozenin, ale stejně tak jako nedostačující bylo shledáváno i datování „*na Štědrý den roku 1999*“.⁴⁵

Zejména v případě odkazu na církevní svátek je výklad podoby data je velmi zajímavý i s ohledem na to, jaký byl výklad obligatorního datování v uherské či německé právní úpravě. Právníci se nepřipustěním této datace odchýlili od slovenské (resp. uherské tradice), neboť výklad uherského zákonného článku toto datování umožňoval.⁴⁶ Naopak uvedený výklad k OZ 1964 se na první pohled zdá být v souladu s výkladem předválečného komentáře k BGB, dle něhož nebylo platné datování např. „o Velikonocích roku 1902“. Důvod neplatnosti však nespočíval v tomto případě v tom, že se odkazuje na církevní svátek. Velikonoční svátky v sobě čítají několik dní a i proto, že zákon použil výraz „*Tag*“ počítalo se s tím, že datace nesmí být než den, tj. 24 hodin.⁴⁷ Pokud naopak bylo napsáno „*Osternmontag 1902*“ tedy dáno na Velikonoční pondělí r. 1902, bylo již datum platné.⁴⁸ V případě datování „v den mých 50. narozenin“ byla závěť chápána jako platná,⁴⁹ byť Hippel zde upozorňuje na problematičnost, neboť jde o údaj, který nezúčastněným osobám není obecně znám.⁵⁰ Závěť svou povahou je jednáním neadresným,

45 MUZIKÁŘ, L. In: ELIÁŠ, K. (ed.). *Občanský zákoník: velký akademický komentář: úplný text zákona s komentářem, judikaturou a literaturou podle stavu k 1. 4. 2008. 1. svazek, § 1–487*. Praha: Linde, 2008, s. 1238.

46 „*Datum závětu nemusí byť vždy datum kalendárne; stačí uvedenie roku a označenie «na veľkonočnú nedelu», na «sv. Michala»*“ (Kúria čís. 1492/1908) viz FAJNOR, V. a A. ZÁTURECKÝ. In: ROUČEK, Fr. a J. SEDLÁČEK (eds.). *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl III*. Praha: V. Linhart, 1935, s. 121.

47 Von HIPPEL, F. *Formalismus und Rechtsdogmatik: dargestellt am Beispiel der „Errichtung“ des zeugenlosen Schrifttestaments (eingenbändiges Testament; testament olographe)*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1935, s. 48.

48 STAUDINGER, 2. vyd. S. 533 (§ 2231 BGB V C.4).

49 Ibid.

50 Von HIPPEL, F. *Formalismus und Rechtsdogmatik: dargestellt am Beispiel der „Errichtung“ des zeugenlosen Schrifttestaments (eingenbändiges Testament; testament olographe)*. Hamburg: Hanseatische Verlagsanstalt, 1935, s. 48–49. s odkazem na komentář STAUDINGER, 9. vyd. (§ 2231 V C4).

kteří je dovršeno již svým vyhotovením a nevyžaduje se u něj interakce s jinou osobou, není tedy důvodu, proto, aby musel být tento údaj jiným osobám znám. Ze své povahy objektivně zjištělný je a jediné problémy, jež by snad mohly nastat, by mohly být způsobeny v případě církevních matrik, že by datum bylo uvedeno závěrně chybně.⁵¹

Ještě zajímavější je fakt, že i polská úprava, která vychází do značné míry z tradice BGB a v ustanovení čl. 949 odst. 1 KC má rovněž obligatorní požadavek datace,⁵² nemá s podobným datováním žádný problém.⁵³ A neměla jej ani v době, kdy Polsko bylo ještě lidově-demokratickou republikou. Komentář sice vyžaduje datum v podobě dne, měsíce a roku, současně však připouští i opisný způsob datování, právě s odkazem na výročí zůstavitele. Jistě, je možno namítnout, že postup naší právní vědy měl oporu v zákoně, neboť polský KC používá jen termín „datum“, zatímco náš zákon používal „den, měsíc, rok“. Poněkud kacířsky bychom se ale mohli ptát, jak by asi bylo vykládáno BGB, které používalo pouze termín „Tag“, nebo ALR či GBGB, které pro změnu měly datum uvedeno obratem „*Monat und Jahr*“ – požadovaly by snad v druhém případě za postačující uvedení měsíce a roku, když tyto zákony výslovně neměly uvedeno slovo „den“? Asi sotva.

Navíc, i kdyby důsledně dle slov zákona bylo uvedeno datum v podobě dne, měsíce a roku ve dvou závětech, jež by byly pořizeny v jeden den, stejně toto nepostačuje, neboť ty je potřeba rozlišit ještě detailnějším časovým údajem (hodina, minuta...). A absence tohoto bližšího rozlišení by dle judikatury zcela správně vedla k neplatnosti závětí obou, byť i nakrásně dostály slovům zákona „den, měsíc a rok“.

Ostatně nejen v podobě, ale i formě data je polská právní věda vstřícnější k zůstaviteli. Zatímco polské právo připouští, aby i vlastnoruční závěť byla datována buď vlastnoručně, nebo za použití mechanických prostředků,⁵⁴ naše dosavadní judikatura je v tomto ohledu rovněž mnohem přísnější.⁵⁵

51 Mohlo se tak stát např. v zimních měsících na venkově, kdy se rodiče s dítětem dostavili ke křtu s větším odstupem, a jiné datum narození uvedli proto, aby faráře nepopudili, že přišli ke křtu moc pozdě. Za tento postřeh děkuji prof. S. Radvanové.

52 Art. 949 § 1 KC: *Spadkodawca moŹe sporzadzic testament w ten sposob, Źe napisze go w caloŹci piŹmem ręcnyym, podpisze i opatrzy data.*

53 PIĘTRZYKOWSKI, K. (red.). *Kodeks cywilny. Tom II. komentarz. Art. 450–1088.* Warszawa, C. H. Beck, 2015, komentář k čl. 949, m. č. 28.

54 *Ibid.*, komentář k čl. 949, m. č. 27.

55 Městský soud v Praze, 24 Co 181/97 [*Ad Notam*, 1997, č. 5, s. 114]: „*I po novelizaci občanského zákoníku, provedené zák. č. 509/1991 Sb., platí, že forma vlastnoručně pořizené závěti je dodržena jen tehdy, bylo-li také datum závěti jako její nedílná obsahová součást ve smyslu § 476 odst. 2 ObčZ připojeno vlastní rukou pořizovatele. Z ustanovení § 476a ObčZ nelze dovozovat, že k platnosti vlastnoručně psané závěti postačí, je-li vlastnoruční její text a podpis, zatímco datum může být uvedeno i jiným způsobem.*“

21 Cdo 586/98: „*Holografní závěť je platným právním úkonem jen tehdy, byl-li v ní uvedený den, měsíc a rok, kdy byla podepsána, napsán vlastní rukou zůstavitele.*“

Nový občanský zákoník, jak plyne z důvodové zprávy, původně měl pokračovat v linii nastolené r. 1950, resp. 1964.⁵⁶ Nakonec se však na ústavněprávním výboru PS podařilo prosadit myšlenku, jež je na půl cesty mezi postojem ABGB a Osnovy 37 na straně jedné a OZ 1950 a OZ 1964 na straně druhé. Koncepce citovaného ustanovení se svou povahou blíží polskému pojetí. Kodeks cywilny sice požaduje, aby závěť byla datována (art. 949 § 1 KC), nicméně na toto ustanovení navazuje § 2 téhož článku: „*Jednakże brak daty nie pociąga za sobą nieważności testamentu własnoręcznego, jeżeli nie wywołuje wątpliwości co do zdolności spadkodawcy do sporządzenia testamentu, co do treści testamentu lub co do wzajemnego stosunku kilku testamentów.*“ Ačkoliv je dle art. 949 § 1 KC datum obligatorní náležitostí, jeho absence – dle § 2 téhož článku – nezpůsobí neplatnost závěti, pokud nejsou pochybnosti o tom, zda v době porřízení byl zůstavitel způsobilý, či o obsahu závěti, nebo pokud zde není více závětí.

Autoři NOZ zvolili cestu opačnou – citovaný § 1494 odst. 1 OZ 2012 stanovuje, že datace závěti není obligatorní náležitostí. Pokud by však došlo k tomu, že by bylo více testamentů, které by si svým obsahem odporovaly, popř. pokud by doba vzniku byla rozhodující pro právní účinky závěti, pak absence data vede k neplatnosti takové závěti. Takovéto znění zákona odpovídá plně duchu zákona jako takového, na druhou stranu může být pro běžné uživatele matoucí. Problém zde nespočívá v tom, že by obecnému pravidlu byla stanovena výjimka – to je v právním řádu zcela běžné. Problém spočívá ve formulaci onoho pravidla a výjimky, navíc ve spojení s tím, že oficiální web k občanskému zákoníku prezentuje bezvýjimečnou fakultativnost data.⁵⁷ Srovnání s otázkou formy právního jednání (§ 559an. OZ 2012) zde jasně ukazuje na problematičnost ustanovení § 1494 odst. 1. Zatímco § 559 poměrně jasně formuluje pravidlo a presumuje možné výjimky, u § 1494 tomu tak již není. Jistě, právně vzdělaný jedinec jeho text pochopí, nicméně pro běžné uživatele (je-li řeč o „zákonu pro lidi“), kteří nemají právníckého vzdělání, skutečně může být formulace § 1494 odst. 1 ne zcela jasnou. Tím spíše, že zákonodárce navenek na informačním webu k zákoníku prezentuje, že datum je fakultativní náležitostí vždy.⁵⁸ Tak by mohl běžný uživatel zákona nabýt dojmu, že tomu tak skutečně je vždy a za všech okolností. Jistě, v obecné rovině tomu tak je. Nicméně mohou zde nastat situace, kdy datum je vyžadováno a jeho absence může vést k neplatnosti závěti, nebo dokonce více závětí.

56 Při vědomí, že datum mělo být „nepochybné“ – viz výše.

57 Je-li řeč o bezvýjimečnosti, míní se tím fakt, že nikde na webu není patrné, že za určitých okolností by absence data mohla vést k neplatnosti závěti.

58 Jen pro srovnání je možno poukázat na citovaný § 559 OZ 2012, kde se sice na oficiálních webových stránkách k novému občanskému zákoníku mluví o zásadě bezformálnosti, nicméně současně upozorňuje na výjimky z této zásady. Viz *Smluvní právo, koncepční změny* [cit. 30. 8. 2018]. Dostupné: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/index.php/smluvni-pravo/koncepcni-zmeny>

Z tohoto pohledu (tedy pohledu běžného, nikoliv právně erudovaného uživatele) se zdá, že platnost zůstavitelovy vůle může lépe ochránit právní úprava polská. Ta na první pohled nutí k tomu, aby bylo datum v závěti uvedeno vždy, jakoby tedy šlo o údaj obligatorní. Ve skutečnosti však jeho absence nezpůsobuje neplatnost závěti automaticky. Tato neplatnost nastane jen tehdy, pokud jsou pochyby o způsobilosti zůstavitele, o obsahu závěti, či existuje více odporujících si závětí. Pokud tomu tak není, dle art. 949 § 2 KC, je i při absenci data závěť zachována v platnosti. Takováto formulace se jeví běžným uživatelům příznivější, neboť je navenek nutí, aby datum bylo uvedeno, pokud však k tomu nedojde, nestíhá jeho absenci nutně neplatnosti.

Podobně by mohl nastat problém i s opětovným použitím slov „den, měsíc a rok“. Již bylo výše poukázáno na fakt, že tento údaj může být na jednu stranu nedostačující (při více závětích v jeden den), na druhou stranu až zbytečně přísný. Zatímco OZ 1964 hovořil o datu podpisu, kterýmžto se závěť završuje a přitom sám o sobě je otázkou poměrně krátkého okamžiku, OZ 2012 hovoří o „pořízení závěti“. Pořízení závěti přitom může být procesem delším a není vyžadována *unitas actu*. Není proto nemožnou situace, kdy by závěť vznikala v průběhu více dnů, ba dokonce i týdnů. Jak se postavit s OZ 2012 k závětím, z nichž jedna by byla datovaná „na Velikonoce 2015“ a druhá „na podzim 2017“. Závěti obsahují uvedení data a je zcela nepochybné, která z nich je novější a která starší. Datum však není uvedeno v podobě „den, měsíc a rok“. Podle dosavadní judikatury by takovéto závěti nutně byly shledány neplatnými. V úvodních ustanoveních OZ 2012 je však v § 2 odst. 2 obsaženo výkladové ustanovení, dle něhož: *„Zákonnému ustanovení nelze přikládat jiný význam, než jaký plyne z vlastního smyslu slov v jejich vzájemné souvislosti a z jasného úmyslu zákonodárce; nikdo se však nesmí dovolávat slov právního předpisu proti jeho smyslu.“*

Smyslem datování závěti není nic jiného, než zachovat právní jistotu v tom, kdy daná vůle vznikla. V tomto smyslu by nemělo být již nadále bigotně trváno na dataci v podobě dne, měsíce a roku, ale bohatě by mělo postačit i uvedení jiného časového úseku.⁵⁹ V naznačeném případě by tedy dokonce mělo postačovat i uvedení roku. Dalo by se tedy předpokládat, že i vzdor formulaci „den, měsíc a rok“ by měla být stávající judikatura Nejvyššího soudu opuštěna.

Závěrem

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. se oproti svým předchůdcům v oblasti dědického práva jasně vymezil tím, že svou právní úpravu postavil na preferenci autonomie vůle zůstavitele, kdy dědická smlouva a závěť jsou preferovanými delačními důvody před intestátní

⁵⁹ Takovouto variantu komentáře nezmiňují, nicméně již rozhodně netrvají na podobě „den, měsíc a rok“, ale připouští i datování s odkazem na výročí, případně datování dle církevních svátků. ŠEŠINA-WAWERKA. In: ŠVESTKA, J., J., DVORÁK A J. FIALA. *Občanský zákoník: komentář. Svazek IV, Dědické právo (§ 1475 až 1720) včetně výkladu řízení o pozůstalosti*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 75.

posloupností. Tomu odpovídá i velká škála jednotlivých institutů, v zásadě vycházející z rakouského ABGB. V otázce datování závěti se však od tohoto svého vzoru odchýlil s ohledem na domácí „tradici“ postavenou na OZ 1950 a OZ 1964 s obligatorním požadavkem datování závěti. Autoři zákona se snažili najít kompromis mezi těmito dvěma přístupy. Výsledkem toho je ustanovení § 1494 odst. 1 OZ 2012, které v zásadě předpokládá, že datum není obligatorní náležitostí závěti, s výjimkou situací, kdy datum může být rozhodující pro otázku platnosti obsahu závěti. Tak je tomu v případě, kdy je více závětí, které si odporují, nebo kdy je datum rozhodující pro účinky závěti.

Postup, kdy obecně závět' datovatelná býti nemusí, avšak za určitých situací absence data vede k neplatnosti závěti či závětí, je sice zcela oprávněný, avšak bohužel text daného ustanovení je poněkud nešťastně formulován. Dle autorova názoru tak může být pro běžné uživatele hůře srozumitelný. Pro řadové občany se autorovi jeví lepším přístup polský. Polským zákoníkem je sice stanovena povinnost mít závět' datovanu, avšak neplatnost závěti při absenci data nenastává vždy. Dojde k ní jen v několika uvedených případech.

Podobně se jeví nadbytečným důsledné vypočítávání „dne, měsíce a roku“, což by bylo možno nahradit výrazem „datum“ či „datování“. Stávající znění by totiž mohlo navozovat, že je i nadále možné aplikování stávající judikatury stran výkladu datace (vycházející z úpravy v OZ 1950 a OZ 1964), byť by to odporovalo výkladové zásadě obsažené v § 2 odst. 2 OZ 2012.